مقاله پژوهشی
مجله دانشگاه علوم پزشکی رفسنجان
دوره ۲۴، تیر ۱۴۰۴، ۳۴۵-۳۳۰

تدوین مدل بومی توانمندسازی نوجوانان و سنجش اثربخشی آن بر سازگاری اجتماعی و جهت‌گیری آینده نوجوان با تجربه طلاق والدینی

فاطمه زارعین[۱]، نجمه سدر پوشان[۲]، رضا بیدکی[۳،۴]، محمد حسین فلاح یخدانی[۵]

دریافت مقاله: ۱۴۰۳/۰۷/۰۱ ارسال مقاله به نویسنده جهت اصلاح: ۱۴۰۳/۱۰/۰۸ دریافت اصلاحیه از نویسنده: ۱۴۰۴/۰۲/۲۱ پذیرش مقاله: ۱۴۰۴/۰۲/۲۳

چکیده

زمینه و هدف: از جمله پیامدهای منفی طلاق، تأثیر مخرب آن بر رشد عاطفی و اجتماعی فرزندان است. هدف پژوهش حاضر، تدوین مدل بومی توانمندسازی نوجوانان و سنجش اثربخشی آن بر سازگاری اجتماعی و جهت‌گیری آینده نوجوان با تجربه طلاق والدین بود.

مواد و روش‌ها: طرح پژوهش حاضر، آمیخته-اکتشافی بود که شامل سه بخش کیفی، کمی و ترکیبی بود. در بخش کمی از روش نیمه‌تجربی استفاده شد. شرکت کنندگان این مرحله، نوجوانان با تجربه طلاق والدینی شهر یزد در سال ۱۴۰۲-۱۴۰۱ بودند که ۳۰ نفر با استفاده از روش نمونه‌گیری در دسترس انتخاب شدند. برای جمع‌آوری داده‌های این بخش از پرسش‌نامه سازگاری اجتماعی California (۱۹۵۴) و مقیاس جهت‌گیری آینده Seginer (۲۰۰۹) استفاده شد. به منظور تجزیه و تحلیل داده‌ها از آنالیز کوواریانس چندمتغیره استفاده شد.

یافته‌ها: نتایج آنالیز کوواریانس چندمتغیره نشان داد که مدل توانمندسازی بر افزایش نمرات سازگاری اجتماعی و جهت‌گیری آینده نوجوانان در گروه آزمایش نسبت به گروه کنترل تأثیر معنی‌داری دارد ($P<۰/۰۵$). هم‌چنین، نتایج نشان داد که بعد از تعدیل اثر پیش‌آزمون، بسته مشاوره تدوین شده بر افزایش سازگاری اجتماعی نوجوانان تأثیر معنی‌داری دارد ($p<۰/۰۰۱$).

نتیجه‌گیری: با توجه به مطالعه حاضر، به نظر می‌رسد استفاده از مدل توانمندسازی تدوین شده در این پژوهش می‌تواند ضمن افزایش آمادگی شناختی و توانمندسازی روانی-هیجانی نوجوانان با تجربه طلاق والدینی، احتمال بروز آسیب در زندگی جدید آن ها را کاهش دهد و به رشد پس از طلاق والدینی در آن‌ها کمک کند.

واژه‌های کلیدی: مدل توانمندسازی، سازگاری اجتماعی، جهت‌گیری آینده، طلاق والدین، نوجوانان

ارجاع: زارعین ف، سدر پوشان ن، بیدکی ر، فلاح یخدانی مح. تدوین مدل بومی توانمندسازی نوجوانان و سنجش اثربخشی آن بر سازگاری اجتماعی و جهت‌گیری آینده نوجوان با تجربه طلاق والدینی. *مجله دانشگاه علوم پزشکی رفسنجان*، سال ۱۴۰۴، دوره ۲۴ شماره ۴، صفحات: ۳۴۵-۳۳۰.

۱- دانشجوی دکترای گروه مشاوره، واحد یزد، دانشگاه آزاد اسلامی، یزد، ایران
۲- (نویسنده مسئول) استادیار گروه مشاوره، واحد یزد، دانشگاه آزاد اسلامی، یزد، ایران
تلفن: ۰۳۵-۳۱۵۸۲۴۹۸، پست الکترونیکی: n.sedrpoushan@iau.ac.ir
۳- استاد مرکز تحقیقات اعتیاد و علوم رفتاری، پژوهشکده بیماری‌های غیرواگیر، دانشگاه علوم پزشکی شهید صدوقی، یزد، ایران
۴- مرکز تحقیقات دیابت، دانشگاه علوم پزشکی شهید صدوقی، یزد، ایران
۵- دانشیار گروه روانشناسی، واحد یزد، دانشگاه آزاد اسلامی، یزد، ایران

[Downloaded from journal.rums.ac.ir on 2026-11-23]

[DOI: 10.61186/jrums.24.4.330]

مقدمه

طلاق یک معضل و آسیب اجتماعی و از پیامدهای ازدواج ناموفق است که سلامت جسمانی، روانی و اکثر جنبه‌های زندگی افراد درگیر را به طرق مختلف تحت تأثیر قرار می‌دهد (۱). طلاق بر حوزه‌های مهم زندگی شامل سلامت جسمانی، حالات هیجانی و بهزیستی روان‌شناختی، توان اقتصادی، وضعیت درآمد، صیانت از فرزندان و مشکلات حمایتی اثرگذار است (۲). طلاق صرفاً یک اتفاق واحد و مقطعی نیست، بلکه یک فرآیند مداوم است که در آن همه اعضای خانواده از جمله فرزندان، فقدان و شکست را متحمل می‌شوند که می‌تواند انتقال بین نسلی بی‌ثباتی را در زندگی زناشویی اعضا به همراه داشته باشد (۳). در واقع، وضعیت نامطلوب تأهل والدین، به عنوان معیاری برای صمیمیت پایین اعضا خانواده، شیوه‌های فرزندپروری نامطلوب، و تعارض بالا در خانواده عمل می‌نماید (۴).

یکی از عواملی که می‌تواند تحت تأثیر طلاق والدین قرار گیرد، جهت‌گیری آینده در نوجوانان است که می‌توان آن را به‌عنوان دیدگاه ذهنی فرد نسبت به آینده شخصی خود و یک ویژگی انسانی تصور کرد که مبتنی بر مهارت‌های انسانی برای پیش‌بینی آینده، بازنمایی‌ها و پروژه‌ها است (۵). نوجوانانی که در مورد آینده تفکر می‌کنند و متعاقب آن عملگرا می باشند ، احتمال بیشتری برای خود شکوفایی دارند. با این حال، جهت‌گیری آینده ممکن است تحت تأثیر ناملایمات موجود در خانواده و شیوه‌های فرزندپروری تجربه شده قرار گیرد (۶). Lindstrom Johnson و همکاران با ایجاد یک چارچوب مفهومی جهت‌گیری آینده را شامل سه جزء برنامه‌ریزی، انتظارات و آرزوها فرض می‌نماید که بر رفتار و گذار به بزرگسالی تأثیر می‌گذارد (۷). مدل Johnson، نقش تجربیات اولیه را در رشد جهت‌گیری آینده نوجوانان برجسته می‌کند به ویژه تجارب اولیه منفی که در طیف گسترده‌ای ادراک می‌شوند و شامل عوامل استرس‌زایی مانند بدرفتاری در محیط زندگی، اختلال در عملکرد تحصیلی و فروپاشی سیستم خانواده ناشی از طلاق والدین می‌باشند (۸). از طرفی، برخی مداخلات مانند ذهن آگاهی بر پایه آموزش مدرسه، خصوصاً هنگامی‌که خانواده و اولیا مدرسه در تعامل و یکپارچه باشند، در بهزیستی روانشناختی نوجوانان مؤثر می‌باشد (۹).

سازگاری اجتماعی مجموعه کنش و رفتارهایی است که فرد در موقعیت‌ها و شرایط جدید به منظور ارائه پاسخ‌های مناسب به محرک‌های موجود بروز می‌دهد و ابعاد اجتماعی، خانوادگی، عاطفی، و شغلی را شامل می شود. برخی از صاحب‌نظران، سازگاری اجتماعی را در رأس سایر ابعاد سازگاری تلقی می‌کنند (۱۰). نوجوانان، به دلیل درگیری و آشفتگی های روان‌شناختی، شناختی و هیجانی متعاقب متارکه والدین، ناتوان از ادامه روابط اجتماعی خود با کیفیت قبلی بوده و سازگاری اجتماعی آنان آسیب می‌بینند (۱۱). Hong و Kim دریافتند که کودکان در تعارض والدینی قابل توجه، نسبت به کودکان با تعارض والدینی کمتر، در تمامی متغیرهای سازگاری روانی-اجتماعی به جز عزت نفس، میزان سازگاری کمتری دارند (۱۲). این وضعیت برای کودکان با تجربه طلاق والدینی نیز صدق می‌کند. هنگام طلاق والدین، فرزندان ممکن است دچار نوسانات خلقی، ناپایداری هیجانی و تغییرات رفتاری و شخصیتی شوند که تمایل به درون گرایی، گوشه‌گیری و انزوا را در آن‌ها افزایش می‌دهد. این تغییرات روان‌شناختی می‌تواند مانع از برقراری ارتباط مؤثر با دیگران شود یا تعاملات منفی و ناسازگارانه‌ای را ایجاد نماید. نوجوانان ممکن است به دلیل نقش مفقوده نظارت والدین به انحراف کشیده شوند و عادات نامطلوبی کسب نمایند (۱۳). به‌دنبال طلاق والدین، فرزندان طلاق، پیوندهای دلبستگی خود را با والدین از دست می دهند که درک آن‌ها از تنهایی را تشدید نموده و بر عملکرد اجتماعی و تحصیلی آن‌ها تأثیر منفی می‌گذارد (۱۴).

[Downloaded from journal.rums.ac.ir on 2026-11-23]

[DOI: 10.61186/jrums.24.4.330]

CCBY-NC.4.0 DEED

به‌طوری‌که در تأیید اثربخشی برنامه‌های توانمندسازی نوجوانان، ادبیات پژوهشی موجود نشان می‌دهد مداخلات توانمندسازی موجب شکوفایی استعدادهای نوجوانان شده و در شرایط دشوار باعث محافظت آنان می‌گردد (۱۵). Seligman و همکاران در برنامه مداخله‌ای خود نشان دادند افرادی که توانمندی‌های خود را شناسایی و آنها را به کار می بندند، سطح بالاتری از شادی را تجربه می نمایند (۱۶).

برای بررسی تجارب نوجوانان با تجربه طلاق والدین و هم‌چنین، احساس نیاز برای تدوین مدل توانمندسازی متناسب با شرایط و تجارب این گروه، تاکنون در کشور و حتی در خارج از کشور اقدامی جهت تدوین مدل توانمندسازی برای نوجوانان با تجربه طلاق والدینی صورت نگرفته بود. بنابراین، با در نظر گرفتن اهمیت موضوع از یک سو و از طرفی با توجه به خلأ پژوهشی موجود، این مطالعه با هدف تدوین مدل بومی توانمندسازی نوجوانان و سنجش اثربخشی آن بر سازگاری اجتماعی و جهت‌گیری آینده نوجوان با تجربه طلاق والدین جهت ارائه آموزش‌ها و راهبردهای مداخله ای و درمانی برای این گروه حاص انجام شد.

مواد و روش‌ها

پژوهش حاضر از نظر هدف، جزء پژوهش‌های بنیادی و با توجه به روش گردآوری داده‌ها، آمیخته یعنی ترکیبی از نوع اکتشافی متوالی بود که طی آن نتایج مرحله اول (مرحله کیفی)، باعث شکل‌گیری و روشن‌شدن مرحله دوم (مرحله کمی) گردید و از آن‌جایی‌که محقق در این پژوهش درصدد تدوین بسته آموزشی بود مدل اختصاصی مربوط به آن، مدل اکتشافی از نوع تدوین مدل بود. در این مدل، مرحله کیفی آغازین، مولد مقوله بندی‌ها یا روابط خاص بود و سپس در مرحله کمی حضور این مقوله‌ها در نمونه‌های مختلف مورد بررسی قرار گرفت (۱۷).

در مرحله اول، به منظور واکاوی تجارب زیسته نوجوانان دختر با تجربه طلاق والدین از روش پژوهش پدیدارشناسی استفاده شد. جهت بررسی اعتبار و صحت داده‌های به‌دست آمده از بخش کیفی پژوهش، از چهار معیار قضاوت رایج در مطالعات کیفی همچون اعتبارپذیری، اطمینان‌پذیری (یا اعتماد) تأییدپذیری و انتقال پذیری استفاده شد (۱۸).

از داده‌های به دست آمده در مرحله اول یعنی بررسی تجارب زیسته نوجوانان دختر با تجربه طلاق والدین به منظور انتخاب شاخص‌ها و موضوعات لازم برای تدوین بسته مشاوره موردنظر استفاده شد که خلاصه بسته تدوین شده در جدول ۱ ارائه شده است. پس از تدوین بسته، جهت پاسخ‌گویی به این سؤال پژوهش که آیا بسته توانمندسازی نوجوانان با تجربه طلاق والدینی دارای اعتبار است؟ از نظر متخصصان (پنل تخصصی) استفاده شد. به این صورت که محتوای بسته تدوین شده در اختیار ۵ نفر از صاحب نظران به منظور بررسی روایی محتوایی قرار گرفت. معیار ورود به مطالعه در این قسمت، متخصصان حوزه مشاوره خانواده بودند که تحصیلات دکتری یا دانشجوی دکتری مشاوره و روان‌شناسی داشتند و در مراکز مشاوره یا دانشگاه‌ها در حوزه آموزش یا کاربرد مشاوره مشغول به فعالیت بودند. نتایج بررسی روایی محتوایی در قسمت یافته‌ها ارائه شده است.

در ادامه برای سنجش اثربخشی مدل تدوین شده از طرح پژوهش نیمه آزمایشی از نوع پیش‌آزمون-پس‌آزمون با گروه کنترل استفاده شد. جامعه آماری این بخش کلیه نوجوانان با تجربه طلاق والدینی ساکن شهر یزد در سال ۱۴۰۲-۱۴۰۱ بودند که از میان آن‌ها ۳۰ نفر (۱۵ نفر برای گروه آزمایش و ۱۵ نفر برای گروه کنترل) با استفاده از روش نمونه‌گیری در دسترس انتخاب شدند (۱۹). ملاک‌های ورود به بخش کمی پژوهش شامل سن ۱۸-۱۳ سال (رده سنی نوجوانی)، سابقه طلاق والدینی، فاقد اختلال طبی یا روانپزشکی عمده در زمان اجرا و قبل از پژوهش، بومی شهر یزد و نهایتاً اعلام آمادگی و رضایت آگاهانه برای شرکت در پژوهش بود. ملاک‌های خروج از پژوهش در این بخش نیز شامل غیبت

[Downloaded from journal.rums.ac.ir on 2026-11-23]
[DOI: 10.61186/jrums.24.4.330]

CCBY-NC.4.0 DEED

بیش از سه جلسه، عدم تمایل برای شرکت در پژوهش و نقل مکان از شهر محل پژوهش در طول فرآیند مطالعه که دسترسی مجدد به آن‌ها را مشکل‌ساز نماید در نظر گرفته شد. جهت رعایت ملاحظات اخلاقی، کد اخلاق IR.IAU.YAZD.REC.1403.015، از کمیته اخلاق دانشکده پزشکی علی بن‌ابی‌طالب(ع) وابسته به دانشگاه آزاد اسلامی شاخه یزد اخذ گردید.

فرم کوتاه پرسش‌نامه سازگاری اجتماعی کالیفرنیا (California social adjustment test): پرسش‌نامه سازگاری اجتماعی California در سال ۱۹۳۹ برای ارزیابی سازگاری فردی و اجتماعی توسط Montgomery (۲۰) تدوین شد و در سال ۱۹۵۳ تجدید نظر شد. این پرسش‌نامه ۱۸۰ سؤالی برای ارزیابی هر بعد سازگاری فردی و اجتماعی ۹۰ سؤال دارد. نمره‌گذاری این پرسش‌نامه به صورت صحیح (نمره ۱) و غلط (نمره ۰) است. در این پرسش‌نامه نمره بالاتر نشان دهنده وضعیت بهتر می‌باشد. روایی و پایایی این ابزار در مطالعات متعددی تأیید شده است، به‌ویژه در ایران پایایی این ابزار ۰/۸۴ گزارش شده است که روایی آن نیز تأیید شده است. این بخش از آزمون دارای ۶ خرده مقیاس قالب‌های اجتماعی، مهارت‌های اجتماعی، علایق ضد اجتماعی، روابط خانوادگی، روابط مدرسه‌ای و روابط اجتماعی با ۲۴ سؤال است (۲۱). فرم کوتاه این پرسش‌نامه در ایران، توسط Ebrahimi و همکاران بر روی نوجوانان هنجاریابی شده است. آن‌ها برای بررسی روایی مقیاس از روش‌های روایی محتوا، همگرا و تحلیل عاملی استفاده کردند. هم‌چنین، پایایی مقیاس را به وسیله روش‌های همسانی درونی و پایایی تصنیفی(دو نیمه کردن) ارزیابی کردند که ضریب پایایی برای ۱۲ سؤال نیمه اول برابر ۰/۸۲، ۱۲ سؤال نیمه دوم معادل ۰/۸۱ و همبستگی دو نیمه برابر ۰/۸۳ به دست آمد. (۲۱). در پژوهش حاضر نیز میزان پایایی پرسش‌نامه با استفاده از ضریب آلفای کرونباخ ۰/۸۶ محاسبه شد.

پرسش‌نامه جهت‌گیری آینده (Future Orientation; FO): این پرسش‌نامه توسط Seginer در سال ۲۰۰۹ طراحی شده و شامل سه بخش است و هر بخش آن بر روی موضوع خاصی از جهت‌گیری آینده متمرکز است (تحصیلات، شغل و ازدواج). مقیاس مورد استفاده در این پرسش‌نامه، شامل طیف ۵ درجه‌ای لیکرت ۱ (کم) تا ۵ (زیاد) می‌باشد (۲۱). هر بخش در سه مؤلفه جهت‌گیری آینده متمرکز است: آینده تحصیلی به‌وسیله ۳۷ سؤال (حداقل و حداکثر نمره اکتسابی در این بعد به ترتیب ۳۷ و ۱۸۵ است)، آینده شغلی و کاری به‌وسیله ۳۸ سؤال (حداقل و حداکثر نمره اکتسابی در این بعد به ترتیب ۳۷ و ۱۹۰ است)، و آینده ازدواج و خانواده به‌وسیله ۳۶ سؤال (حداقل و حداکثر نمره اکتسابی در این بعد به ترتیب ۳۷ و ۱۸۰ است)، سنجیده می‌شود. در این پرسش‌نامه نمره بالاتر نشان دهنده وضعیت بهتر می‌باشد. بررسی روایی سازه آن با تمرکز بر ارتباط بین جهت‌گیری آینده با خوش‌بینی و بدبینی تأیید شده است. هر بخش در سه مؤلفه جهت‌گیری آینده متمرکز است: شناختی، رفتاری و انگیزشی. آینده تحصیلی به وسیله ۹۹ سؤال اندازه‌گیری خواهد شد (۶۹ سؤال آن در زمینه مؤلفه رفتاری،۴ سؤال در زمینه مؤلفه شناختی و ۲ سؤال در زمینه انگیزشی). آینده شغلی و کاری به وسیله ۹۸ مورد سنجش قرار خواهد گرفت (۶۹ ماده در زمینه مؤلفه رفتاری، ۵ سؤال در زمینه مؤلفه شناختی، ۵ سؤال در زمینه مؤلفه انگیزشی). آینده ازدواج و خانواده به‌وسیله ۹۱ سؤال سنجیده خواهد شد (۶۲ سؤال در حیطه رفتاری، ۵ سؤال در زمینه شناختی و ۲۰ سؤال در حیطه انگیزشی می‌باشد. روایی همگرایی آن نیز از طریق همبستگی بین جهت‌گیری آینده شغلی و مقیاس بررسی پیامدهای آینده که ابزاری برای اندازه‌گیری افکار آینده است نشان داده شده است (۲۲). در ایران نیز روایی همگرایی در ارتباط با هر مؤلفه پرسش‌نامه جهت‌گیری آینده و مقیاس بررسی پیامدهای آینده که ابزاری برای اندازه‌گیری افکار آینده است، تأیید شده

[Downloaded from journal.rums.ac.ir on 2026-11-23]
[DOI: 10.61186/jrums.24.4.330]

CCBY-NC.4.0 DEED

است. هم‌چنین، پایایی ابزار توسط ضریب آلفای کرونباخ ۰/۹۳-۰/۸۰ گزارش شده است (۲۳). در پژوهش حاضر نیز میزان پایایی پرسش‌نامه با استفاده از ضریب آلفای کرونباخ برای جهت‌گیری آینده تحصیلی ۰/۷۴ و برای جهت‌گیری آینده شغلی ۰/۷۸ محاسبه شد.

قبل از شروع تحقیق، با استفاده از نرم‌افزار STATA نسخه ۱۴ و با استفاده از فرمول اختلاف میانگین بین دو نمونه مستقل (Estimated sample sizes for a two-sample means test) حجم نمونه تعیین گردید. بر اساس یک کارآزمایی بالینی پیشین (۲۳) که تقریباً همسو با هدف مطالعه حاضر بود، خطای نوع اول ۰/۰۵ و خطای نوع دوم ۰/۲۰ و برآورد اختلاف میانگین نمره جهت‌گیری آینده (میانگین در گروه آزمایش ۱۶۳ با انحراف معیار ۱۶ و در گروه کنترل ۱۴۷ با انحراف معیار ۱۴)، خروجی نرم‌افزار نشان داد که ۱۵ نفر در هر گروه برای شرکت در این مطالعه نیاز است.

پس از شناسایی افراد واجد شرایط، افراد با استفاده از روش تصادفی (قرعه‌کشی) به گروه آزمایش و کنترل تخصیص داده شدند. جهت سنجش اثربخشی بسته مشاوره تدوین شده، از طرح مداخله‌ای استفاده شد که برای این منظور بعد از انتخاب ۱۵ نفر برای عضویت در هر گروه (گروه آزمایش و کنترل)، پرسش‌نامه‌های پژوهش توسط اعضای هر دو گروه در قبل از مداخله تکمیل شد و بعد از اجرای جلسات مشاوره‌ای تدوین شده که در جدول ۱ ارائه شده است، برای گروه آزمایش و کنترل، مجدداً پرسش‌نامه‌ها به عنوان پس‌آزمون اجرا شد. بعد از اتمام جلسات آموزشی گروه آزمایش ضمن قدردانی از مشارکت اعضای هر دو گروه، جهت رعایت ملاحظات اخلاقی در پژوهش خلاصه‌ای از جلسات توانمندسازی نوجوانان برای گروه کنترل هم اجرا شد و در پایان رئوس مطالب جلسات آموزشی در قالب تولید محتوای آموزشی در اختیار این اعضاء قرار گرفت.

جدول ۱- بسته توانمندسازی نوجوانان با تجربه طلاق والدینی (۲۴)

جلسه	عنوان	هدف	محتوای جلسه
۱	معارفه و آشنایی	بیان اهداف، قوانین و ساختار جلسات، اجرای پیش آزمون مروری بر ساختار جلسه، مطرح کردن قوانین و مقررات گروه، معرفی و آشناسازی اعضاء گروه با یکدیگر، ارائه خلاصه‌ای از اهداف جلسات، تأکید بر جنبه‌های آموزشی، خودیاری و تعامل بین اعضاء	شرح قواعد شرکت در جلسات، بیان مسائل اخلاقی، توضیح ضرورت مشاوره در مورد فرزندان طلاق و سنجش اطلاعات ورودی شرکت کنندگان در زمینه معضلات مربوط به طلاق، پرورش محیطی امن و خلق اعتماد، تشویق و ترغیب مراجعین به بیان ترس‌های خود(مانند ترس از طرد شدن؛ ترس از گفتن عیب‌ها و نقایص – ترس از بیان و ابراز مسایل و مشکلات خود) - اجرای پیش‌آزمون.
۲	بازسازی روانی-هیجانی پس از طلاق والدین	افزایش سازگاری با شرایط پس از طلاق والدین، طی کردن موفق فرآیند سوگ پس از طلاق والدین والدین، سازگاری با زندگی تک والد و ترکیبی ناشی از طلاق و ازدواج مجدد والدین	سنجش میزان سازگاری با شرایط پس از طلاق والدین، بررسی و پذیرش هیجانات تجربه شده پس از طلاق و ابراز مناسب هیجانات مرتبط با طلاق، اتخاذ دیدگاه مسئولانه در برخورد با طلاق، اتخاذ رویکرد سوگوارانه نسبت به طلاق جهت تسهیل در گذار موفق از فرآیند سوگواری پس از طلاق والدین.
۳	ترمیم عزت نفس	کاهش خود سرزنشگری، تعدیل خودگویی های منفی، افزایش پذیرش روانی	بررسی تکالیف خانگی، تصریح ناکارآمدی، کنترل رویدادهای منفی با استفاده از استعاره‌ها، آموزش جداسازی شناختی و استعاره قطار ذهنی، آگاهی روانی و خود تجسمی. آشنایی با تعریف عزت نفس، شناخت عوامل مؤثر بر کاهش عزت نفس، شناسایی علائم عزت نفس پایین، آگاهی از نقش پذیرش خود در کاهش خود سرزنشگری، بیان نحوه تأثیر پذیرش مشروط خود بر کاهش عزت نفس، آگاهی از تأثیر گذشت و شفقت به خود در کاهش خودسرزنشگری پس از طلاق والدین

CCBY-NC.4.0 DEED
[Downloaded from journal.rums.ac.ir on 2026-11-23]
[DOI: 10.61186/jrums.24.4.330]

۴	توانمندسازی روانی	ارتقاء سرمایه‌های روانشناختی (افزایش تاب‌آوری، خودکارآمدی، خوش بینی، امیدواری و یافتن معنا در زندگی پس از طلاق والدین)	تعریف تاب‌آوری و بیان ویژگی‌های افراد تاب‌آور، آموزش روش‌های بهبود تاب‌آوری، توضیح درمورد خودکارآمدی، آموزش راه‌کارهای افزایش خودکارآمدی، تعریف و تبیین مثبت اندیشی، فواید آن و آموزش بکارگیری عبارات تأکیدی مثبت، رشد توانمندی‌های خاص در مسیر منتهی به شادکامی: لذت، تعهد و معنا، آموزش یافتن معنا در زندگی به اعضا و تشویق به تفکر در مورد هدف‌گذاری‌های طولانی مدت و کوتاه‌مدت، بیان نقش بخشش و گذشت در کاهش احساس گناه و سایر هیجانات منفی.
۵	تنظیم هیجان	آموزش تنظیم درون فردی هیجان(شناسایی، پردازش، ابراز و پاسخ-گویی هیجانی مطلوب) تصـویرسازی ذهنی مثبت و مثبت اندیشی	آشنایی با تعریف تنظیم هیجان، شناخت انواع هیجان و نقش آن در سلامت روان، آگاهی از نقش تنظیم هیجان در روابط میان‌فردی، آموزش مؤلفه‌های مهارت تنظیم هیجان، ارائه تکالیف درون و برون جلسه.
۶	تمایزیافتگی و ترسیم مرزها و قواعد روشن	جلوگیری از به هم ریختگی مرزها، مشخص کردن قواعد و نقش‌ها و ممانعت از دخالت خانواده‌های گسترده	توضیح کامل ساختار خانواده، تعریف مرز و انواع مرزبندی در خانواده، آشنایی با مزایا و معایب مرزهای گسسته و پیوسته، آشنایی با الگوهای مراوده‌ای در خانواده و نحوه تغییر مراوده های ناسازگار، توضیح زیر منظومه‌های خانواده و روابط بین آن‌ها، تشریح ائتلاف‌ها و اتحاد مثلثی در خانواده و شناسایی دلایل بروز و روش‌های رفع آن‌ها.
۷	بهبود عملکرد تحصیلی	-افزایش درگیری و علاقه دانش آموزان در مباحث درسی - ارتقاء روحیه اکتشاف و جستجوگری - آموزش راهبردهای مطالعه مؤثر - آموزش مهارت‌های زندگی	افزایش علاقه و مشارکت دادن نوجوانان با استفاده از نمایش یک تصویر، روایت یک داستان، طرح تک سؤال، اجرای یک نمایش، آموزش مهارت پرسش‌گری، آموزش مهارت تفکر خلاق و نقادانه، آموزش روش یادگیری خلاقانه، آموزش مهارت برنامه ریزی و مدیریت زمان.
۸	تحکیم باورهای مذهبی	- تعمیق دلبستگی‌های دینی و باورهای مذهبی - گسترش سعه وجودی و تلاش برای تقرب به پروردگار	ارتقاء حالات معنوی، تحکیم ایمان به خدا، اصلاح خطاهای شناختی در باورهای مذهبی، به حداکثر رساندن انگیزه تغییر از راه ارتباط همدلانه، آشناسازی مراجع با اهمیت و کارکردهای ارتباط معنوی با خداوند، آموزش راهبردهای مقابله مذهبی در برخورد با چالش‌های زندگی، تمرین حالات معنوی از طریق دعا خواندن و مناجات با خدا، تهیه و تدوین محتوای مذهبی و ارائه به عنوان تکلیف خانگی.
۹	آموزش سواد اقتصادی	آموزش کنترل مشکلات مالی، مدیریت منابع مالی، تصمیم‌گیری مناسب	آشنایی با چالش‌های رایج مالی در خانواده‌های تک والد ناشی از طلاق والدین، آشنایی با چالش‌های مالی رایج در خانواده ناتنی ناشی از اطدواج مجدد یکی از والدین، شناسایی منابع مالی خانواده، شناسایی فرصت‌ها و توانایی‌های اقتصادی شخصی، مدیریت منابع مالی موجود، آموزش توانایی مالی، آموزش مسئولیت‌پذیری در مدیریت منابع مالی، برنامه ریزی مالی برای مراحل مختلف زندگی.
۱۰	جمع‌بندی و اجرای پس‌آزمون	جمع‌بندی، اجرای پس‌آزمون، ارائه و دریافت بازخورد.	مروری مختصری از کل جلسات، پرسش و پاسخ در مورد جلسات و نقاط ضعف و قوت آن‌ها، اعلام پایان گروه و فرصت برای نتیجه‌گیری، ارایه مجدد پرسش‌نامه های پژوهش، اتمام جلسات.

[Downloaded from journal.rums.ac.ir on 2026-11-23]

[DOI: 10.61186/jrums.24.4.330]

CCBY-NC.4.0 DEED

داده‌ها پس از جمع‌آوری وارد نرم‌افزار SPSS نسخه ۲۲ شد. متغیرهای کیفی به‌صورت فراوانی و درصد و متغیرهای کمی با میانگین و انحراف معیار گزارش شد. جهت آنالیز متغیرهای کیفی از آزمون مجذور کای استفاده گردید. از آزمون Kolmogorov-Smirnov برای اطمینان از نرمال بودن توزیع داده‌ها استفاده شد. از آزمون ام باکس (Box's M) برای بررسی همگنی ماتریس‌های کوواریانس، از آزمون Levene برای بررسی همگنی واریانس بین گروه‌ها و از آنالیز کوواریانس چندمتغیره (مانکوا) به منظور مقایسه میانگین‌ها در گروه آزمایش و کنترل با کنترل اثر نمرات پیش‌آزمون استفاده شد. سطح معنی‌داری در آزمون‌ها ۰/۰۵ در نظر گرفته شد.

نتایج

بعد از تدوین مدل و به منظور بررسی روایی محتوایی بسته تدوین شده و تناسب این بسته با اهداف مداخلات صورت گرفته، از شاخص روایی محتوا به منظور اطمینان از این‌که بسته تدوین شده به بهترین نحو، محتوا را به مخاطبان انتقال می‌دهد استفاده گردید و هم‌چنین در راستای اطمینان بخشی از این‌که متناسب ترین محتوا انتخاب شده است، از نسبت روایی محتوا استفاده شد. این بسته به ۵ متخصص فعال در حوزه مشاوره ارائه گردید. یک مقیاس چهارگزینه‌ای برای ارزیابی بسته تدوین شده در اختیار مشاوران قرار گرفت که بخش اول شامل سؤالاتی در ارتباط با سادگی، صراحت و ارتباط بود که برای محاسبه شاخص روایی محتوا (Content Validity Index; CVI) مورد استفاده قرار گرفت و بخش دوم در ارتباط با ضرورت محتوای تدوین شده بود که برای محاسبه نسبت روایی محتوا (Content Validity Ratio; CVR) استفاده شد. با توضیح اهداف مداخلات برای متخصصین از آن‌ها خواسته شد تا با توجه به اهداف مداخلات بسته تدوین شده، بسته را از منظر کاربردی و یا غیرکاربردی بودن طبقه‌بندی کنند. سپس بر اساس فرمول زیر نسبت روایی محتوایی (CVR) محاسبه گردید (۲۵).

$$\mathrm{CVR} = \frac{\mathrm{Ne} - \mathrm{N}/2}{N/2}$$

در این فرمول N تعداد کل متخصصان و Ne تعداد متخصصانی است که گزینه ضروری بودن مدل یا بسته را انتخاب کرده‌اند. علاوه‌براین، در این پژوهش جهت بررسی شاخص روایی محتوا از روش Waltz و Bausell استفاده شد. بدین‌صورت که مربوط بودن، شفاف بودن، قابل فهم بودن محتوا و تکالیف تدوین شده را مشخص می‌کند. شاخص روایی محتوا نیز با استفاده از فرمول زیر محاسبه می‌گردد (۲۶).

$$\mathrm{CVI} = \mathrm{P}/\mathrm{N}$$

در این فرمول، P بیانگر تعداد متخصصانی است که گزینه ۱ (کاملاً مرتبط) و ۲ (مرتبط اما نیازمند بازبینی) را انتخاب کرده‌اند و N تعدا کل متخصصان است. در این پژوهش پنج نفر متخصص به ارزیابی بسته تدوین شده پرداختند. بر اساس جدول Lawshe حداقل مقدار CVR قابل قبول برای ۵ متخصص ۰/۹۹ است. هم چنین، با توجه به این‌که حداقل CVI قابل‌قبول ۰/۸۰ بیان شده است، در این پژوهش بعد از بازبینی گروه متخصصان و اعمال اصلاحات مورد نیاز آن‌ها مقدار CVR و CVI به ترتیب ۱ و ۰/۸۰ به‌دست آمد (۲۵).

بعد از تدوین و اعتبارسنجی مدل، برای پاسخ به این سؤال که آیا بسته توانمندسازی تدوین شده بر سازگاری اجتماعی و جهت‌گیری آینده نوجوانان با تجربه طلاق والدین مؤثر است؟ از روش نیمه آزمایشی با پیش آزمون و پس آزمون با گروه کنترل استفاده شد که نتایج حاصل از بررسی این سؤال در ادامه ارائه شده است.

[Downloaded from journal.rums.ac.ir on 2026-11-23]

[DOI: 10.61186/jrums.24.4.330]

CCBY-NC.4.0 DEED

همان‌طور که در جدول ۲ مشاهده می‌شود، در گروه آزمایش و کنترل، بیشتر شرکت‌کنندگان در سنین ۱۴ و ۱۵ سالگی قرار داشتند. هم‌چنین، از نظر متغیر سطح تحصیلات در هر دو گروه بیشتر شرکت‌کنندگان دارای تحصیلات متوسطه اول بودند.

جدول۲- ویژگی‌های دموگرافیک نوجوانان شرکت کننده در مطالعه با تجربه طلاق والدینی در شهر یزد در سال ۱۴۰۲-۱۴۰۱ برحسب گروه‌های مورد بررسی

متغیر		گروه آزمایش (n=۱۵)		گروه کنترل (n=۱۵)		مقدار P
		فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	
سن (سال)	۱۳-۱۵	۹	۶۰	۸	۵۳/۳۳	۰/۶۳۷
	۱۶-۱۸	۶	۴۰	۷	۴۶/۶۷	
سطح تحصیلات	متوسطه اول	۹	۶۰	۸	۵۳/۳۳	۰/۷۱۳
	متوسطه دوم	۶	۴۰	۷	۴۶/۶۷	

آزمون مجذور کای، P<۰/۰۵ اختلاف معنی‌داری

همان‌طور که جدول ۳ نشان می‌دهد، به ترتیب میانگین نمرات متغیرهای جهت‌گیری آینده (تحصیلی و شغلی) و سازگاری اجتماعی گروه آزمایش در مرحله پس‌آزمون نسبت به مرحله پیش‌آزمون به ترتیب در جهت‌گیری آینده و سازگاری اجتماعی افزایش یافت. اما نمرات مرحله پس‌آزمون گروه گواه در متغیرهای ذکر شده نسبت به نمره پیش‌آزمون این گروه تغییر چندانی نشان نداد.

جدول ۳- شاخص‌های توصیفی متغیر جهت‌گیری آینده و سازگاری اجتماعی در مراحل پیش‌آزمون و پس‌آزمون برحسب گروه‌های مورد بررسی در نوجوانان با تجربه طلاق والدینی در شهر یزد در سال ۱۴۰۲-۱۴۰۱

متغیر		گروه آزمایش (n=۱۵)		گروه کنترل (n=۱۵)	
		میانگین	انحراف معیار	میانگین	انحراف معیار
جهت‌گیری آینده تحصیلی	پیش‌آزمون	۸۲/۶۰	۱۰/۱۱	۸۱/۸۶	۱۰/۰۵
	پس‌آزمون	۱۰۰/۲۶	۱۰/۱۲	۸۱/۵۳	۹/۳۸
جهت‌گیری آینده شغلی	پیش‌آزمون	۷۷/۶۶	۷/۳۰	۷۶/۴۶	۱۰/۰۴
	پس‌آزمون	۹۱/۵۳	۶/۶۱	۷۶/۶۶	۹/۴۵
سازگاری اجتماعی	پیش‌آزمون	۱۳/۴۰	۳/۱۵	۱۳/۸۶	۲/۸۲
	پس‌آزمون	۱۶/۲۶	۲/۵۴	۱۴/۱۳	۲/۹۲

برای بررسی فرضیه‌های این پژوهش از آزمون تحلیل کوواریانس چندمتغیره (مانکوا) استفاده شده است. جهت استفاده از آزمون تحلیل کوواریانس باید مفروضه‌های آن برقرار باشد. یکی از این مفروضه‌ها نرمال بودن توزیع داده‌ها است که با استفاده از آزمون Kolmogorov-Smirnov انجام گردید که برای هیچ کدام از متغیرهای پژوهش در مراحل پیش‌آزمون و پس‌آزمون معنادار نبود (P>۰/۰۵). مفروضه دیگر تحلیل کوواریانس یعنی همگنی ماتریس‌های کوواریانس با استفاده از آزمون ام باکس

CCBY-NC.4.0 DEED

[Downloaded from journal.rums.ac.ir on 2026-11-23]
[DOI: 10.61186/jrums.24.4.330]

(Box's M) (F=۷/۳۱۷، P=۰/۳۷۴) و و بررسی همگنی واریانس بین گروه‌ها نیز با استفاده از آزمون Levene بررسی شد که معنادار نبود (P>۰/۰۵). نتایج آزمون پیش‌فرض همگنی شیب خط رگرسیون با بررسی اثر تعاملی گروه و پیش‌آزمون برای متغیرهای مورد بررسی معنادار نبود (P>۰/۰۵). (جهت‌گیری آینده تحصیلی F=۰/۵۵۷، P=۰/۴۶۲، جهت‌گیری آینده شغلی F=۳/۳۴۴، P=۰/۰۷۹، سازگاری اجتماعی F=۳/۵۳۰، P =۰/۰۷۲). بنابراین، فرض همگنی شیب خط رگرسیون برای متغیرهای پژوهش نیز برقرار بود.

با توجه به نتایج حاصل از جدول ۴، نتایج هر چهار آزمون اثر پیلایی (۰/۸۲۸)، لامبدای ویلکز (۰/۱۷۲)، اثر هتلینگ (۴/۸۰۷) و آزمون بزرگ‌ترین ریشه روی (۴/۸۰۷) که همگی از لحاظ آماری معنادار بودند (P<۰/۰۰۱)، فرض صفر رد و فرضیه پژوهش تأیید می‌گردد، مبنی بر این‌که بین دو گروه حداقل از نظر یکی از متغیرهای مورد آزمون تفاوت معناداری وجود دارد.

جدول ٤- خلاصه نتایج تحلیل کوواریانس چندمتغیره تدوین بسته مشاوره سازگاری اجتماعی و جهت‌گیری آینده (تحصیلی و شغلی) در نو(جوانان با تجربه طلاق والدینی در شهر یزد در سال ۱۴۰۲-۱۴۰۱

متغیر	نام آزمون	مقدار	درجه آزادی فرضیه	درجه آزادی خطا	مقدار F	مقدار P	اندازه اثر
گروه	اثر پیلایی	۰/۸۲۸	۲	۲۵	۶۰/۰۹	<۰/۰۰۱	۰/۸۲۸
	لامبدای ویلکز	۰/۱۷۲	۲	۲۵	۶۰/۰۹	<۰/۰۰۱	۰/۸۲۸
	اثر هتلینگ	۴/۸۰۷	۲	۲۵	۶۰/۰۹	<۰/۰۰۱	۰/۸۲۸
	بزرگ‌ترین ریشه روی	۴/۸۰۷	۲	۲۵	۶۰/۰۹	<۰/۰۰۱	۰/۸۲۸

نتایج تحلیل کوواریانس چندمتغیره در جدول ۵، نشان داد که بعد از تعدیل اثر پیش‌آزمون، بسته مشاوره تدوین شده بر افزایش نمرات سازگاری اجتماعی و جهت‌گیری آینده تحصیلی و شغلی نوجوانان با تجربه طلاق والدین تأثیر معناداری دارد. نتایج آنالیز کوواریانس چندمتغیره، جهت مقایسه نمرات پس‌آزمون متغیرهای سازگاری اجتماعی و جهت‌گیری آینده تحصیلی و شغلی نوجوانان برحسب عضویت گروهی، پس از کنترل اثر پیش‌آزمون، نشان داد که تفاوت میانگین‌های تعدیل شده از لحاظ آماری معنادار می باشد (P<۰/۰۰۱) (جدول ۶). مجذور اتا نیز نشان می‌دهد که ۷۶/۵ درصد از تغییرات نمره جهت‌گیری آینده تحصیلی، ۷۵/۹ درصد از تغییرات نمره جهت‌گیری آینده شغلی و ۴۶/۵ درصد از تغییرات نمره سازگاری اجتماعی مربوط به تأثیر بسته مشاوره تدوین شده است.

[Downloaded from journal.rums.ac.ir on 2026-11-23]

[DOI: 10.61186/jrums.24.4.330]

CCBY-NC.4.0 DEED

جدول ۵- نتایج آنالیز کوواریانس چندمتغیره بررسی اثربخشی بسته مشاوره سازگاری اجتماعی و جهت‌گیری آینده (تحصیلی و شغلی) نوجوانان شهر یزد در سال ۱۴۰۱-۱۴۰۲

متغیرها	منبع تغییرات	مجموع مجذورات	درجه آزادی	میانگین مجذورات	مقدار F	مقدار P	مجذور اتا
جهت‌گیری تحصیلی	پیش‌آزمون	۱۸۹۲/۹۴۱	۱	۱۸۹۲/۹۴۱	۶۵/۴۱۱	<۰/۰۰۱	۰/۷۱۶
	عضویت گروهی	۲۴۴۸/۶۲۴	۱	۲۴۴۸/۶۲۴	۸۴/۶۱۲	<۰/۰۰۱	۰/۷۶۵
	خطا	۷۵۲/۴۲۴	۲۶	۲۸/۹۳۹	-	-	-
	کل	۲۵۳۱۸۵/۰۰۰	۳۰	-	-	-	-
جهت‌گیری شغلی	پیش‌آزمون	۱۳۰۲/۹۳۷	۱	۱۳۰۲/۹۳۷	۷۳/۰۸۱	<۰/۰۰۱	۰/۷۳۸
	عضویت گروهی	۱۴۶۱/۶۴۸	۱	۱۴۶۱/۶۴۸	۸۱/۹۸۱	<۰/۰۰۱	۰/۷۵۹
	خطا	۴۶۳/۵۵۷	۲۶	۱۷/۸۲۹	-	-	-
	کل	۵۶۹۰/۰۰۰	۳۰	-	-	-	-
سازگاری اجتماعی	پیش‌آزمون	۱۵۷/۰۳۶	۱	۱۵۷/۰۳۶	۷۹/۰۵۹	<۰/۰۰۱	۰/۷۴۵
	عضویت گروهی	۴۶/۶۵۵	۱	۴۶/۶۵۵	۲۳/۴۸۸	<۰/۰۰۱	۰/۴۶۵
	خطا	۵۳/۶۳۰	۲۷	۱/۹۸۶	-	-	-
	کل	۷۱۷۶/۰۰۰	۳۰	-	-	-	-

P<۰/۰۵ اثر معنی‌دار

بحث

هدف پژوهش حاضر تدوین مدل بومی توانمندسازی نوجوانان و سنجش اثربخشی آن بر سازگاری اجتماعی و جهت‌گیری آینده نوجوان با تجربه طلاق والدین بود. نتایج آنالیز کوواریانس چندمتغیره نشان داد که بعد از تعدیل اثر پیش‌آزمون، بسته مشاوره تدوین شده بر افزایش سازگاری اجتماعی نوجوانان تأثیر معناداری داشت. با توجه به این‌که تاکنون بسته مشاوره‌ی مجزا در زمینه توانمندسازی نوجوانان پس از طلاق والدین تدوین نشده است. لذا، پژوهش همسو در این زمینه وجود ندارد. با این‌حال، می توان با در نظر گرفتن مؤلفه‌ها و اهداف جلسات این مدل و شباهت آن با برخی از اهداف و راهبردهای جلسات سایر مدل‌های مشاوره ای موجود ، به ارائه نتایج همسو یا نا همسو در این زمینه اقدام کرد. برای نمونه با توجه به این‌که یکی از مؤلفه‌های بسته تدوین شده در این پژوهش مربوط به مشکلات اجتماعی و رفتاری بود، همسو با این هدف، Ayatmehr و همکاران نشان دادند که توانمندسازی در پیشگیری از رفتارهای پرخطر در نوجوانان کار و خیابانی تأثیرگذار است (۲۷). علاوه بر این، Kavian و همکاران در مطالعه‌ای مروری بر روی کودکان طلاق نشان دادند که اثربخشی مداخلاتی همچون آموزش خود متمایزسازی، آموزش مهارت‌های زندگی، خانواده درمانی شناختی رفتاری، کتاب درمانی و فعالیت‌های بازی محور در کاهش آسیب‌های مذکور مؤثر می‌باشد (۲۸).

یافته‌های حاصل از آزمون فرضیه مبتنی بر اثربخشی بسته توانمندسازی تدوین شده بر سازگاری اجتماعی نوجوان با تجربه طلاق والدین را چنین می‌توان تبیین کرد که برخی از جلسات طراحی شده برای این مدل به ویژه جلسات مربوط به توانمندسازی روانی-هیجانی که به رشد و توانمندی روانی-شناختی، انعطاف پذیری روانی، آموزش تکنیک‌های فراشناخت مرتبط با چالش‌های روانشناختی تأکید دارند، به نوجوان کمک می‌کند که ضمن ارزیابی و مدیریت شناختی کمتر آسیب‌زا نسبت به طلاق والدین با حفظ تاب‌آوری و انعطاف‌پذیری روان‌شناختی بالاتر در مواجهه

[Downloaded from journal.rums.ac.ir on 2026-11-23]
[DOI: 10.61186/jrums.24.4.330]

CCBY-NC.4.0 DEED

با شرایط زندگی پس از طلاق والدین به ویژه برقراری و حفظ رابطه با دیگران به صورت سازگارانه‌تری عمل کنند که این امر به بهبود کیفیت رفتارهای مؤثر و مثبت فردی و بین فردی این نوجوانان کمک می‌کند.

در این زمینه مروری بر مطالعات موجود نشان می‌دهد که حفظ تاب‌آوری و انعطاف‌پذیری پس از رویداد آسیب زا به رشد افراد، پس از سانحه کمک می‌کند (۲۹). با توجه به این‌که تاکنون بسته مشاوره‌ی مجزا در زمینه توانمندسازی نوجوانان پس از طلاق والدین بر جهت‌گیری آینده در بررسی متون به دست نیامد، لذا پژوهش همسو در این زمینه وجود ندارد. با این‌حال، می‌توان با در نظر گرفتن مؤلفه‌ها و اهداف جلسات این مدل و شباهت آن با برخی از اهداف و راهبردهای جلسات سایرمدل‌های مشاوره‌ای موجود به ارائه نتایج همسو یا ناهمسو در این زمینه اقدام کرد. برای مثال در پژوهشی همسو با یافته پژوهش حاضر، Esmaeily و همکاران نشان دادند که در حوزه راهبردهای اثربخش نوجوانان در برخورد با سوگ ناشی از طلاق والدین مؤلفه‌های شناختی همچون عقلانی‌سازی و انعطاف‌پذیری شناختی به گذر موفق‌تر از این مرحله کمک می‌کند (۳۰). از آن‌جایی که یکی از مؤلفه‌های اصلی جلسات درمانی تدوین شده توانمندسازی روانی همچون افزایش خوش‌بینی و معنای زندگی بود، در این زمینه مطالعات همسو همچون پژوهش AliDadashi و همکاران نشان دادند که آموزش مهارت‌های مثبت‌اندیشی می‌تواند به عنوان روشی کارآمد برای افزایش خود کارآمدی و امید به زندگی استفاده شود (۳۱). علاوه‌براین، Pustchian و همکاران در پژوهشی پیشنهاد نمودند که معنا درمانی گروهی می‌تواند در کاهش مشکلات و فشارهای روانی زنان مطلقه کمک نماید و به‌دنبال آن سبب افزایش امید به زندگی و تاب‌آوری گردد (۳۲).

آموزش روش‌های بهبود تاب‌آوری، توضیح درمورد خودکارآمدی، آموزش راهکارهای افزایش این خصوصیت، تعریف و تبیین مثبت‌اندیشی، فواید آن و آموزش به‌کارگیری عبارات تأکیدی مثبت، رشد توانمندی‌های خاص در مسیر منتهی به شادکامی، لذت، تعهد و معنا، آموزش یافتن معنا در زندگی به اعضاء و تشویق به تفکر در مورد هدف‌گذاری‌های طولانی مدت و کوتاه‌مدت، بیان نقش بخشش و گذشت از محتویات بسته توانمندسازی هستند که می‌توانند در کاهش مشکلات و تنش‌های روان‌شناختی فرد برای گذار از مرحله نوجوانی به مرحله بعدی زندگی راهبر فرد گردند. برخی مفاهیم مذکور در قالب گروه درمانی و معنا درمانی تجلی می‌یابد.

در مطالعه Khalilpour و همکاران، اثربخشی بسته آموزشی توانمندسازی شناختی-هیجانی را بر ارتقاء توانایی بازداری در مورد هیجان‌های منفی و بهبود روابط بین فردی دانش‌آموزان دختر مثبت گزارش نمودند (۳۳). در مطالعه حاضر نیز چالش‌های متعدد فردی و بین فردی مانند ترس از دست دادن والد حاضن (سرپرست)، ترس از دست دادن دوستان، عدم اعتماد بین فردی، اجتناب از حضور در جمع مطرح می‌باشد که با توسل به آموزش راهکارها از طریق بسته توانمندسازی، قابل تعدیل می‌باشد.

یکی از جلسات این مدل بر ارتقاء سرمایه‌های روان‌شناختی همچون خوش‌بینی و معنا در زندگی تمرکز دارد که این امر می تواند نقش مهمی بر افزایش نمرات جهت‌گیری آینده نوجوانان داشته باشد. برای نمونه از جمله راهبردهای این جلسه آموزش معنا یابی در زندگی به اعضاء و تشویق به تفکر در مورد هدف گذاری‌های طولانی مدت و کوتاه‌مدت است که می‌تواند ضمن افزایش امید به زندگی در نوجوانان به آن‌ها کمک کند تا نسبت به زندگی آینده خود نقش فعالی ایفاء کنند و برای خود در زمینه های مختلف زندگی همچون زندگی تحصیلی و شغلی اهدافی را در نظر بگیرند (۳۴). یک شـــخص با جهت‌گیری خوش‌بینانه به آینده، موقعیت‌های استرس‌زا و موقعیت‌هایی که بهزیستی روان شناختی را به خطر می‌اندازد با دیدی مثبت ارزیابی می‌کند و

CCBY-NC.4.0 DEED

[Downloaded from journal.rums.ac.ir on 2026-11-23]
[DOI: 10.61186/jrums.24.4.330]

محاسبه خوبی از توانایی‌هایش برای مدیریت مشکلات دارد و این موضوع باعث افزایش تاب‌آوری و توانایی‌های بیشتر در مواجهه با مشکلات و بحران‌های موجود در زندگی خواهد شد.

با تکیه بر یافته‌های بخش کمی این پژوهش و تأیید اثربخشی مدل تدوین شده، پیشنهاد می‌شود مشاوران فعال در حوزه کودک و نوجوان و خانواده‌های پس از طلاق از این بسته در جلسات مشاوره برای خانواده‌های با تجربه طلاق همچون خانواده‌های تک والد یا ترکیبی ناشی از ازدواج مجدد استفاده کنند.

با توجه به این‌که از محدودیت‌های پژوهش حاضر ناتوانی محقق در کنترل تأثیر متغیرهای مداخله‌گر بر نتیجه پژوهش بود، پیشنهاد می‌شود پژوهش مشابهی بر روی نمونه‌های دیگر با ثابت نگه‌داشتن تأثیر متغیرهایی همچون سن یا وضعیت اقتصادی-اجتماعی، میزان درآمد خانواده‌ها، میزان حمایت خانواده اصلی و داشتن و نداشتن پدر و مادر ناتنی و سایر متغیرها انجام شود. هم‌چنین، با توجه به انتخاب نمونه‌ها از یک مرکز مشاوره خاص و نمونه‌گیری در دسترس، قدرت تعمیم‌دهی مطالعه به سایر گروه‌ها، پایین می‌باشد. در این مطالعه شرکت کنندگان منحصراً نوجوانان خاص با تجربه طلاق والدینی بودند. بنابراین، یافته‌های ما ممکن است در مورد سایر نوجوانان یا گروه های خاص دیگر و یا در محیط‌های دیگر یا به جمعیت عمومی تعمیم داده نشود. پیشنهاد می‌شود در پژوهش‌های آتی در نمونه‌های بیشتر و حجم نمونه‌هایی بزرگ‌تر انجام شود. علاوه بر این، به منظور بررسی ماندگاری نتایج پژوهش، پیشنهاد می‌شود در پژوهش‌های آتی مرحله پی‌گیری نیز مورد توجه قرار گیرد و هم‌چنین تأثیر متغیرهای مداخله‌گر از قبیل وضعیت فرهنگی-اجتماعی و غیره نیز مورد توجه قرار گیرد.

نتیجه‌گیری

با توجه به یافته‌های به‌دست آمده می‌توان نتیجه گرفت که به دلیل چالش‌ها و مشکلات متفاوتی که نوجوانان پس از طلاق والدین تجربه می‌کنند، استفاده از این مدل تدوین شده در مشاوره‌های کودک و نوجوان و مشاوره‌های خانواده احتمالاً بتواند ضمن افزایش آمادگی شناختی و توانمندسازی روانی-هیجانی این افراد، احتمال بروز آسیب در زندگی جدید آن‌ها را کاهش دهد و از این طریق فرآیند رشد و بالندگی و توانمندسازی روانی، مهارت های اجتماعی-ارتباطی و ترمیم عزت‌نفس پس از طلاق والدین را تسهیل نماید. از نتایج این مطالعه می‌توان جهت سیاست گذاری‌های مربوط به سلامت روان‌شناختی نوجوانان آسیب‌پذیر، فرآیندهای مربوط به مشاوره و مددکاری، آموزش مهارت‌های زندگی، مشاوره‌های تحصیلی و ارتقاء و توانمندسازی‌های فردی و بین فردی استفاده نمود.

تشکر و قدردانی

نویسندگان بر خود لازم می‌دانند از شورای آموزشی و پژوهشی دانشگاه آزاد اسلامی واحد یزد که پروپوزال این مطالعه و سپس روند انجام کار حین و پایان مطالعه را مورد بررسی و تأیید قرار دادند و کمیته اخلاق دانشگاه آزاد اسلامی واحد یزد و نیز از مرکز مشاوره و کلیه افرادی که در این پژوهش، مشارکت داشته‌اند تشکر و قدردانی نمایند.

تعارض منافع: نویسندگان تعهد می‌نمایند که هیچ نوع تعارض منافعی بین آن‌ها وجود ندارد.

حامی مالی: این مطالعه هیچ گونه حمایت مالی در بر نداشته است.

ملاحظات اخلاقی (کد اخلاق): اصول اخلاق در پژوهش شامل حفظ محرمانگی، خودمختاری و خود کارآمدی مشارکت‌کنندگان و کسب کد اخلاق از کمیته اخلاق دانشگاه آزاد اسلامی رعایت گردید. کد اخلاق IR.IAU.YAZD.REC.1403.015، از کمیته اخلاق دانشکده پزشکی دانشگاه آزاد اسلامی واحد یزد اخذ گردید.

مشارکت نویسندگان

- **طراحی ایده:** رضا بیدکی، فاطمه زارعین، نجمه سدرپوشان
- **روش کار:** فاطمه زارعین، رضا بیدکی، نجمه سدرپوشان
- **جمع آوری داده‌ها:** فاطمه زارعین
- **تجزیه و تحلیل داده‌ها:** فاطمه زارعین، رضا بیدکی

[Downloaded from journal.rums.ac.ir on 2026-11-23]

[DOI: 10.61186/jrums.24.4.330]

CCBY-NC.4.0 DEED

- **نظارت:** رضا بیدکی، نجمه سدرپوشان، محمد حسین فلاح یخدانی

- **مدیریت پروژه:** نجمه سدرپوشان، رضا بیدکی، محمد حسین فلاح یخدانی

- **نگارش – پیش‌نویس اصلی:** رضا بیدکی، فاطمه زارعین

- **نگارش – بررسی و ویرایش:** رضا بیدکی، فاطمه زارعین

References

1. Jaberi S, Etemadi O, Fatehizade M, Rabbani Khorasgani A. Discovering of the Divorce Process in Iranian Men Initiator: A Qualitative Study. *Journal of Divorce & Remarriage* 2021; 62(2): 83-103.

2. Benokraitis NV. Marriages and Families, My family lab Student Access Code Card. Prentice Hall 2010, 7th Edition. pp: 240.

3. Lin L. The Effect of Parental Divorce on Children's Mental Health in Contemporary China. *IJSSH* 2025; 15(1): 1-6.

4. Lazinski MJ. Young peoples' feelings about and attitudes towards marriage: the influence of attachment style and early family functioning (Doctoral dissertation) 2016; 34-6.

5. Servidio R, Scaffidi Abbate C, Costabile A, Boca S. Future Orientation and Symptoms of Anxiety and Depression in Italian University Students during the COVID-19 Pandemic: The Role of Resilience and the Perceived Threat of COVID-19. In Healthcare. Multidisciplinary Digital Publishing Institute 2022; 10(6): 974.

6. Chainey C, Burke K, Haynes M. Does parenting moderate the association between adverse childhood experiences and adolescents' future orientation? *Journal of Child and Family Studies* 2022; 1-17.

7. Lindstrom Johnson S, Blum RW, Cheng TL. Future orientation: A construct with implications for adolescent health and wellbeing. *IJAMH* 2014; 26(4): 459-68.

8. Bellis MA, Hughes K, Ford K, Rodriguez GR, Sethi D, Passmore J. Life course health consequences and associated annual costs of adverse childhood experiences across Europe and North America: a systematic review and meta-analysis. *The Lancet Public Health* 2019; 4(10): e517-e28.

9. Slametiningsih Y, Achir YSH, Imam NR, Mustika S, Raden II. School-Based Mindfulness Enhances Psychological Well-Being in Adolescents after Parental Divorce: A Systematic Review. *Journal Promkes* (*JIJHPHE*) 2025; 13(SI1): 235-45.

10. Din S, Shah M, Jamal H, Bilal M. Rehabilitation and social adjustment of people with burns in society. *Burns* 2015; 41(1): 106-9.

11. Hamama L, Ronen-Shenhav A. Self-control, social support, and aggression among adolescents in divorced and two-

[Downloaded from journal.rums.ac.ir on 2026-11-23]

[DOI: 10.61186/jrums.24.4.330]

CCBY-NC.4.0 DEED

parent families. *Children and Youth Services Review* 2012; 34(5): 1042-49.

12. Hong SH, Kim EY. Differences in Adolescent Children's Psycho-Social Adjustment by Marital Conflict and Divorce of Parents. *KJCS* 2005; 26(2): 163-73.

13. Xu J. When Marriage Falls: How Does Parental Divorce Affect Teenagers Interpersonal Development? *Humanities and Social Science Research (ICHSSR)* 2022; 644: 2132-37

14. Ramezanzadeh S, Etemadi O, Asanjarani F. A constructivist grounded study on children's perception of loneliness after parental divorce. *Qualitative Research Journal* 2022; 22(4): 464-77.

15. Fitzsimons EM. Character education: A role for literature in cultivating character strengths. Applied Positive Psychology (MAPP) Capstone Projects, University of Pennsylvania 2013: 135-50.

16. Seligman ME, Steen TA, Park N, Peterson C. Positive psychology progress: empirical validation of interventions. *American Psychologist* 2005; 60(5): 410-21.

17. Creswell JW, ClarkV LP. Designing and conducting mixed methods research. Sage publications, 2017; Los Angeles. SAGE Publication. 3th Edition. pp: 51-64.

18. Guba EG, Lincoln S. Competing paradigms in qualitative research. Handbook of qualitative research 1994; 2(163-194): 105.

19. salehi kozani, P., ahmadi, H., yarahmadi, Y. Developing a Comprehensive Package of Educational-Psychological Empowerment Based on the Lived Experience of Adolescent Girls in Divorced Families and Investigating Its Effectiveness on Their Social Adjustment. Journal of Applied Psychological Research, 2025; .365801.644737.

20. Montgomery G. The Use of the California Test of Personality in Identifying Children's Personality Pr ersonality Problems. Washington: Central Washington University; 1959: 4-5.

21. Ebrahimi M, Kamiabi M, Hajipoor AN, Soltani A. Investigating the factor structure and validating the short Form of the california sccial adaptation scale in abused teenagers in Kerman city in the corona crisis: A descriptive study. *J Rafsanjan Univ Med Sci* 2022; 21(9): 923-38.

22. Seginer R. Future Orientation: Developmental and Ecological Perspectives. New York: Springer Series 2016; 7(1): 1-258.

23. Javdan M, Raies Sadi RH. The role of psychological needs on future education orientation and academic identity students. *Journal of Educational Psychology Studies* 2020; 17(38): 25-46.

24. Zarein F, Sedrpooshan N, Bidaki R, Fallah Yakhdani M. Analyzing the lived experiences of teenage Girls with the experience of parental divorce: A Phenomenological Research. *JRUMS* 2024; 23 (6):524-540. [Farsi]

25. Lawshe CH. A Quantitative Approach to Content Validity. Personnel Psychology 1975; 28: 563-75.

[Downloaded from journal.rums.ac.ir on 2026-11-23]

[DOI: 10.61186/jrums.24.4.330]

CCBY-NC.4.0 DEED

26. Waltz CF, Bausell RB. Nursing research: Design, statistics, and computer analysis (2nd Edition). *Philadelphia*: F. A. Davis. 1981; pp: 341-2.

27. Ayatmehr F, Khaleghi M, Mohammadkhani S, Ghiasi H. The Efficacy of Education of Adolescent Empowerment in Prevention of Risky Behaviors in Child Labor. Social workmag 2015; 4(1): 16-23. [Farsi]

28. Kavian M, Khojaste Kashani A, Tahami E. Psychological first aid for children of divorce: A Literature Review. *Rooyesh* 2016; 5(3): 185-202. [Farsi]

29. Ahmadi Z, Mehrabi HA. Relationship between social support and resilience with posttraumatic growth: the mediating role of stress coping styles. *Journal of Psychology New Ideas* 2020; 5(9): 1-13. [Farsi]

30. Esmaeily M, Taheri chamali J, Ghaseminiaie F, Haghani Zemeydani M. Investigating the effective strategies of adolescents in dealing with grief caused by parental. *Rooyesh* 2022; 11(4): 99-106. [Farsi]

31. AliDadashi F, Sasani M, Gol Mohammadnejad G. Investigating the effectiveness of teaching positive thinking skills on the life expectancy and self-efficacy of second year high school students in Tabriz. *Journal of Psychology New Ideas* 2022; 13(17): 1-15. [Farsi]

32. Pustchian T, Rezaee O. The effectiveness of group logo therapy on life expectancy and resilience among divorced women. *Iranian Journal of Psychiatric Nursing* 2018; 5(6): 45-52. [Farsi]

33. Khalilpour F, Dartaj F, Asadzadeh H, Sadipour E, Sheivandi K. The effectiveness of the cognitive-emotional empowerment training package on the spatial ability and inhibitory control of female students. *Shenakht Journal of Psychology and Psychiatry* 2024; 10(6): 91-107. [Farsi]

34. Seligman ME. Csikszentmihalyi M. Positive psychology: An introduction. American Psychological Association 2000; 55(1): 5.

[Downloaded from journal.rums.ac.ir on 2026-11-23]

[DOI: 10.61186/jrums.24.4.330]

CCBY-NC.4.0 DEED

Developing a Tropical Model of Empowering Teenagers and Measuring Its Effectiveness on Social Adaptation and Future Orientation of Teenagers with Parental Divorce Experience

Fatemeh Zarein[1], Najmeh Sedrpoushan[2], Reza Bidaki[3,4], Mohammad Hossein Fallah Yakhdani[5]

Received: 23/09/24 Sent for Revision: 28/12/24 Received Revised Manuscript: 11/05/25 Accepted: 13/05/25

Background and Objectives: One of the negative consequences of divorce is its detrimental impact on children's emotional and social development. The present study aimed to develop a localized empowerment model for adolescents and assess its effectiveness on social adjustment and future orientation of adolescents with parental divorce.

Materials and Methods: This was a mixed-method exploratory study, consisting of qualitative, quantitative, and mixed-methods phases. In quantitative phase, a quasi-experimental method was employed. The participants included adolescents with parental divorce experience in Yazd City during 2022-2023. Thirty individuals were selected via a convenience sampling method. The California Social Adjustment Inventory (1953) and Seginer's Future Orientation Scale (2009) were used for data collection. Data were analyzed using multivariate analysis of covariance.

Results: The results of the covariance analysis showed that empowerment model had a significant impact on increasing the social adjustment and future orientation scores in the experimental versus the control group ($p<0.05$). Also, after adjusting the pre-test effect, the developed counseling package had a significant effect on increasing the social adjustment of adolescents ($p<0.001$).

Conclusion: According to the current study, it seems that implementation of the empowerment model compiled in this research may improve the cognitive readiness and psycho-emotional empowerment of adolescents with parental divorce, reduce the possibility of distress in their new life, and help them to develop after parental divorce.

Keywords: Empowerment model, Social adjustment, Future orientation, Parental divorce, Adolescents

Funding: This study did not have any funds.

Conflict of interest: None declared.

Ethical considerations: The Ethics Committee of Islamic Azad University, Yazd Brench, approved the study (IR.IAU.YAZD.REC.1403.015).

Authors' contributions:

- **Conceptualization:** Fatemeh Zarein, Reza Bidaki, Najmeh Sedrpoushan
- **Methodology:** Fatemeh Zarein, Reza Bidaki, Najmeh Sedrpoushan
- **Data collection:** Fatemeh Zarein
- **Formal analysis:** Fatemeh Zarein, Reza Bidaki
- **Supervision:** Reza Bidaki, Najmeh Sedrpoushan, Mohammad Hossein Fallah Yakhdani
- **Project administration:** Najmeh Sedrpoushan, Mohammad Hossein Fallah Yakhdani, Reza Bidaki
- **Writing – original draft:** Fatemeh Zarein, Reza Bidaki
- **Writing – review & editing:** Reza Bidaki, Fatemeh Zarein

Citation: Zarein F, Sedrpoushan N, Bidaki R, Fallah Yakhdani MH. Developing a Tropical Model of Empowering Teenagers and Measuring Its Effectiveness on Social Adaptation and Future Orientation of Teenagers with Parental Divorce Experience. *J Rafsanjan Univ Med Sci* 2025; 24 (4): 330-45. [Farsi]

1- PhD Student of Counseling, Islamic Azad University, Yazd Brench, Yazd, Iran
2- PhD in Psychology, Dept. of Psychology, Faculty of Educational Sciences and Psychology, Islamic Azad University, Yazd Branch, Yazd, Iran, ORCID: 0000-0001-2478-2145
(Correspoding Author) Tel:(035) 31582498, E-mail:n.sedrpoushan@iau.ac.ir
3- Department of Psychiatry, Research Center of Addiction and Behavioral Sciences, Non-Communicable Diseases Research Institute, Shahid Sadoughi University of Medical Sciences, Yazd, Iran
4- Diabetes Research Center, Shahid Sadoughi University of Medical Sciences, Yazd, Iran
5- PhD in Psychology, Dept. of Psychology, Faculty of Educational Sciences and Psychology, Islamic Azad University, Yazd Branch, Yazd, Iran

[Downloaded from journal.rums.ac.ir on 2026-11-23]

[DOI: 10.61186/jrums.24.4.330]

CCBY-NC.4.0 DEED